

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • 200.000 .TL.(KDV DAHİL) ISSN 1300-415

İNSANCIL

**BARIŞ İÇİN
BİR İMZA
VERİN**

BARIŞ İÇİN
BİR MİLYON
imza
GİRİŞİMİ

- Sanatta Gerçekliği
Yeni Yüzü Ya da
Estetikte İletişim
Sorunu
- Marx'ın Henüz
Yayımlanmamış
yazılarını
Ortaya Çıkarmak
- Gündemdeki
Türk Felsefesi
- Kendimizi
Öğrenme Üstüne
- Gizem Dolu Bir
Yaşam ve Umutsuz
Bir Aşkın Şairi
- Ateş Hırsızları
- Kitap Kutusu

YIL 7

SAYI 79

İÇİNDEKİLER

8	Marx'ın Henüz Yayınlanmamış Yazılarını Ortaya Çıkarmak	AFŞAR TİMUÇİN	Sanatta Gerçekliğin Yeni Yüzü...	
		KEVİN ANDERSON		
12	Kendimizi Öğrenme Üstüne	TANER DEVİREN	(Şiir)	
		J.KRİŞNAMURTI		
20		MUSTAFA TOPAL	Gündemdeki Türk Felsefesi	
		BERRİN TAŞ	(Şiir)	
23		SİBEL ÖZBUDUN	Ateş Hırsızları	
		NEVRUZ UĞUR	(Şiir)	
30		TEMEL DEMİNER	Senin İçin Sana	
		GÜN ALTAY	(Şiir)	
33	Gizem Dolu Bir Yaşam Ve Umutsuz Bir Aşkın Şairi	SÜREYYA EVREN	Kitap Kutusu	
		ANIL MERİÇELLİ		
41		GÜLNİHÂL KÜKEN	Fuzulî'nin Rind ile Zahit Adlı Eserinde ...	
		ATILLA YILDIZ	(Şiir)	
44		CELAL ERGÜN	Rastlantı Üzerine Bir Deneme	
		MÜŞTAK ERENUS	(Şiir)	
49	Aydın Hatipoğlu'nun Romandaki Sesi: Saç	RUŞEN HAKKI	Günler/Kitaplar/Dergiler	
		GÜNGÖR GENÇAY		
54		VEDAT TÜRKALİ	Yazar Ne Yapsın ?	
		KEMAL BEKİR	Söyleşi	
57		AYHAN ERGÜN	(Şiir)	
		HASAN ÖZKILIÇ	Yunus İle Tazegül	
60		NERUDA	(Şiir)	
		CENGİZ GÜNDOĞDU	Yıldız Güncesi	
		İSMET ALICI	(Şiir)	

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur

Sahibi ve Yazışları Sorumlu
Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Bilgişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADIYE GÜLE
Ofset Hazırlık
AJANS D
Tel: (0212) 528 64 64
ISSN 1300-4158

Kapak Tasarımı
İBRAHİM KARAKAŞ
Kapak Resmi
Umut Germeç
Baskı
İlıcak Matbaası Tel: (0212) 880 40 75
Dağıtım
Bir-Yay

Adres : Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu/İSTANBUL Tel: 511 79 94 - 513 93 99
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı. Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31 - 215 53 02
Çanakkale Temsilciliği Songül Baştürk. Cevdet Paşa Mh. Kayserili Ahmet Paşa Cd. 22/17 Çanakkale
Konya Temsilciliği Kazım Oğuz. Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Tel: (0332) 353 01 61

İlan Koşulları:

Arka Kapak (Renkli) 35 milyon TL. Arka kapak (iç) 25 milyon TL. İç sayfalar 15 milyon TL. Kutu ilan (5x5) cm. 3 milyon TL.

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya Yaşarbank-Bayrampaşa İstanbul 6002323-6 ve T.İş Bankası 9.Kısım Ataköy İstanbul 1137-38678 Berrin TAŞ adına 2.000.000TL yatırımız veleridir. Ayıya 125 Mark TLs Bankası 9.Kısım Ataköy İstanbul Davin Hesabı: 201 00 170 005

Marx'ın Henüz Yayınlanmamış Yazılarını Ortaya Çıkarmak*

Kevin ANDERSON**

Lawrence Krader, 25 yıl önce Marx'ın *Budunbilim Defterleri*'nin tarihi baskısını yayımladığında, Marx'ın düşüncesine bakan yeni bir pencere açılmış olmuştur. Marx'ın Lewis Henry Morgan ve diğer antropologlar üzerine 250 sayfalık notlarının biraraya getirilmiş olması, bize daha önce hiç görmediğimiz, eski İrlanda ile ve sanayi proleteriyasının özgürleşmesiyle ilgilendiği denli cinsiyet ilişkileriyle, Hindistan, Kolomb öncesi Meksika ve Avustralya yerlileri gibi Batılı olmayan toplumlarla ilgilenen yeni bir Marx gösterdi.

Marx'ın bugüne dek hiçbir dilde yayınlanmamış bu ve başka konular üzerine önemli sayıda yazısı vardır. Neden 1997 yılında, Marx'ın ölümünden 114 yıl sonra, bunun hâlâ bir sorun olduğu, bu denemenin konusudur, ayrıca bu denemede Avrupa'da gelişmekte olan bu yazıların pek çoğunu ilk kez yayımlama planlarını da ele alacağım.

Sorun gerçekte Engels'le başlıyor ve bugüne dek sürüyor. Engels 1890'da *Kapital Cilt I*'in eksiksiz baskısını uzun ve zorlu bir yayına hazırlama ve yayımlama çalışmasına girişirken ve aynı yapıtın Cilt II ve III'ünün de elyazması taslaklarını özenle yayına hazırlarken, Marx'ın tüm yazılarını yayımlamayı ne planlamış ne de amaçlamıştı. Engels sonrası İkinci Enternasyonal'de ise çok az daha fazlası yapılmıştı.

İlk Mega: 1917'den Sonra Yeni Manzâralar

Kördüğümü çözen 1917'deki Rus Devrimi oldu. Lenin'in teşvikiyle, büyük Marx uzmanı David Riazanov ve meslektaşları, 1920'lerin ilk yıllarında Sovyetler Birliği'nde ilk Marx-Engels *Gesamtausgabe* (Toplu Yapıtlar, bundan sonra MEGA)'sine başladılar.

Anti-Bofşevik İkinci Enternasyonal'den beri Marx ve Engels'in elyazmalarının ve mektuplarının sahibi olan, daha sonra kurulan Frankfurt Okulu'nun yöneticisi, hem Sosyalistlerle hem de Komünistlerle ilişki içindeki Carl Gruenberg, buna aracılık etti.

Riazanov MEGA 1 için bir kısmı fiilen 1928-1935 yılları arasında yayımlanan, uzun erimli bir plan hazır-

ladı. MEGA 1'i, her biri, özenli bilimsel dipnotlar ve önsözlerle beraber, genellikle Almanca, İngilizce ya da Fransızca (1) olmak üzere Marx ve Engels'in onları yazdığı orijinal dildeki yazıları içeren, üç diziyeye ayırdı:

Dizi I. Felsefi, İktisadi, Tarihsel ve Siyasal Yazılar. MEGA 1 sonunda bu diziden, en dikkate değerleri olarak 1844 *İnsancıl Denemeler* ve *Alman İdeolojisi*'ni içeren, hiçbir Engels ya da İkinci Enternasyonal tarafından yayınlanmamış 1850'ye kadar ki yılları kaplayan sekiz cilt yayımlandı. Riazanov *İnsancıl Denemeler*'in bir Rusça çevirisini ilk kez 1927'de yayımlamıştı.

Dizi II. Kapital ve Diğer İktisadi Elyazmaları. Bu dizi *Kapital Cilt I*'in Marx'ın onu yazdığı haliyle ya da Engels'in yayına hazırladığı haliyle tüm baskılarını içerecekti, 1867'deki ilk Almanca baskıdan, Marx'ın yayına hazır hale getirdiği son baskıya, 1872-1875 Fransızca baskısına, Engels'in 1890'daki "eksiksiz" Almanca baskısına dek. Ayrıca Cilt II ve III'ün Engels'in yayına hazırladığı hallerini ve bu ciltlerin orijinal elyazmalarını, artı *Grundrisse* ve *Artı Değer Teorisi* gibi diğer metinleri içerecekti. MEGA 1'in bu dizisinden hiçbir kitap yayımlanmadı, yalnızca *Grundrisse* sonunda ayrı bir cilt olarak 1939-1941'de yayımlandı.

Dizi III. Marx ve Engels'ten Mektuplar. Fiilen yalnızca dört cilt yayımlandı; Marx ve Engels'in 1844'ten 1883'e dek birbirlerine yazdıkları tüm bilinen mektupları içerilmişti, fakat üçüncü kişilerden ya da üçüncü kişilere hiçbir mektup yoktu.

Marx'ın Dışarıda Bırakılan Okuma Defterleri

Tüm Marx'ı yayımlama kararlılığına karşın, Riazanov dahi Marx'ın bir tür yazılarını yayımlamayı reddetti, onun okuma defterlerini, *Budunbilimsel Defterler*'de olduğu gibi, yaşamı boyunca üzerinde çalıştığı çeşitli metinlerin çoğundan parçalar alıntılıdığı, özetlediği, yorumlarda bulunduğu defterlerdi bunlar.

Moskova Sosyalist Akademisine MEGA 1 ile ilgili planları için verdiği bir raporda, ayrıca izleyen yılda Frankfurt Okulu yöneticisi Gruenberg tarafından Al-

manya'da da yayımlanan bir rapordur bu, Riazanov Marx'ın yazılarının öncelikle Marx biyografisi hazırlayanların işine yarayacağını belirttiği bir dördüncü ya da "son gurubu"ndan, "defterler"den sözetti. Şöyle anımsı-tı "1857'deki iktisadi kriz üzerine üç kalın defter... on-yedinci yüzyılın ortalarına dek dünya tarihine zaman-dizinsel bir gezinti" ve bazı "matematik defterleri". Gör-ünüşte yayımlanması planlanan sonuncu için bir ayrı-ma da gitti.

Ancak, şaşırtıcı bir tenezzül patlamasıyla, genelde özenli çalışan Marx editörü ekledi: "Eğer 1881-1882'de yoğun, bağımsız düşünsel yaratıcılık yeteneği-ni yitirdiyse bile araştırma yeteneğini asla yitirmemişti. Bazen, defterler gözününe alındığında şu sorular aklı geliyor: Neden bu dizgesel, kökten özetleme için bun-ca zamanının harcamıştı, 1881 gibi geç bir yılda yerbil-im hakkında bir temel kitap üzerine, onu bölüm bölüm özetlemek için bunca emek sarfetmişti. Yaşamının 63. yılında -bu hoşgörülemez bir çocukluktu: İşte bir başka örnek: 1878'de Morgan'ın yapıtından bir kopya eline geçer. Çok küçük el yazısıyla 98 sayfada (onun el yazı-sıyla bir sayfanın en az 2.2 basılı sayfaya eşit olduğunu bilmelisiniz) Morgan'ın ayrıntılı bir özetini yapıyor. Yaşlı Marx, böyle çalışır." Bu tutum neden Marx'ın def-terlerinin MEGA 1'de yeralmadığını açıklamaya da yar-dım ediyor.(2)

Geç 1920'lerde, Riazanov, bu yüzyılın en büyük Marx arşivcisi ve editörü, Stalin rejiminin ağır elini his-setmeye başladı. 1931'de, Stalin onu tutukladı ve zor-lu çalışma kampına gönderdi, orada 1938'de idam edildi. Stalinizmin bir başka kurbanı olarak MEGA 1'de 1935'de durduruldu. Marx'ın matematik elyazmaları (Einstein'ın önerdiği) genç Alman matematikçi Julius Gumbel tarafından yayına hazırlanmış olarak, hatta 1927'de sağlamları da yapılmış olarak, 1968'e dek ya-yımlanmadı.(3)

Marx-Engels Toplu Yapıtları

Riazanov ayrıca bir şekilde daha fazla popülerize edilen ve Rusya'da 1928 ile 1946 yılları arasında ya-yımlanan Marx ve Engels'in *Toplu Yapıtları* için de bir plan geliştirmişti. Bu edisyon Almanca Marx-Engels *Werke* (1956-1968) için ve 1975'den beri yayımlanan İngilizce Marx-Engels *Collected Works* (bundan sonra MECW) gibi diğer dillerdeki baskılar için de temel teş-kil etti. MECW'yi örnek alırsak, bu edisyonun da üç bölümden oluştuğunu görüyoruz.

I.Ciltler 1-27 Marx ve Engels'in yayımlanmış ve ya-yımlanmamış kitaplarını, makalelerini ve elyazmalarını içeriyor. Bunların hepsi yayımlanmıştır.

II.Ciltler 28-35 Marx'ın başlıca iktisat yazılarıdır, *Kapital*'in II ve III.Ciltlerinde yer alanlar dışındakilerin hepsi yayımlandı.

III. Ciltler 38-49 Marx ve Engels'in mektuplarıdır. Engels'in 1885'den sonraki mektuplarını içeren Cilt 48 ve 49'un dışındakiler yayımlanmıştır.

Tüm Stalinist edisyonlarda olduğu gibi, MECW'nin de başka sorunlarının yanısıra ciddi atlama sorunları var. Önsözler ve açıklayıcı notlar genelde dogmatik ve bazen yanıltıcı. Marx ve Engels arasındaki ayrışmaların üzeri örtülmüş. Rus İmparatorluğu'nun bölgesel hırsla-rına karşı keskin saldırıları, Polonyalılar ve Çekler gibi Rus karşıtı özgürlük savaşçılarına verdikleri büyük des-tek gizli tutulmuş ya da Marx veya Engels'in hataları olarak gösterilmiş.

Ancak MECW ve benzeri edisyonlar için en büyük sorun birer MEGA olmamalarıdır. Örneğin, Marx'ın *Ka-pital Cilt 1*'inin tümünü özellikle Engels'in dışında bıraktığı 60 sayfayı (aşağıya bakınız), ya da Marx'ı onu çeşitli edisyonlarda değiştirme ve geliştirme sürecini göremiyoruz.

Rubel'den Marx Oeuvres

1930'larla 1989 arasındaki, Stalinist Rusya ile Doğu Almanya'nın Marx'ın toplu yapıtını yayımlamakta, Batıdaki işçi bürokrasisi ve akademik yaşamın da azımsa-namaz payıyla, yaklaşık olarak bir tekel uyguladıkları uzun yıllar boyunca, Fransız Marksolog Maximilien Rubel'in bağımsız Marx edisyonları, zamandizimleri ve yaşamöyküleri, daha küçük ölçekte de olsa özgürlükçü bir alternatif sundu.

Rubel 1952'de, Moskova'daki Marx Engels Lenin Enstitüsüne "Riazanov'un ve girişiminin kaderi konu-sunda sessiz kaldığı" için saldırıya geçti ve Stalin'in "toplu yapıtların, Marx ve Engels'in polis devletlerine; Louis Napoleon'a, Prusya'ya ve Çar yönetimine karşı yürütükleri amansız mücadele yoluyla kendi despotiz-mini rezil edecek bütünü'nün yayımlanmasını hoşgöre-meyeceğini" (4) ekledi.

On yıl sonra, Rubel kendi Marx Oeuvres'sini ya-yımlamaya başladı. 1963'den 1994'e dek, her biri 1500 sayfa Marx ve 500 sayfa Rubel'in uzmanca ön-sözleri ve dipnotlarıyla dolu dört cilt yayımlandı. Stali-nist edisyonların tersine, Marx ve Engels arasındaki, özellikle *Kapital* konusundaki ayrışmalar not edilmiştir.

Bununla beraber, Rubel'in yorumu çok kötücül bir Hegel karşıtlığıyla bozulmuştur. Ayrıca, bir Marx editö-rü olarak, Rubel de okuma defterlerinin yayımlanması-na karşıydı. Ölümünden hemen önce 1995'te yaptığı bir söyleşide, önümüzdeki yıllarda Marx'tan herhangi

bir önemli yeni materyal bekleyip bekleyemeyeceğimi-
ze dair soruya açıklayıcı bir yanıt verdi: "Açıkçası, ben
buna inanmıyorum. Riazanov yalnızca kırk cilt yayımla-
mak istemişti çünkü tüm okuma defterlerini (iki yüz-
den fazla) yayımlamayı gereksiz görmüştü. Bu Defter-
ler, çoğu kez kişisel gözlemler bile olmaksızın, Marx'ın
okuduklarının basit kopyalarıdır. Çünkü Marx takıntılı
bir okurdu." (5)

İkinci Mega

1975'te, ikinci bir MEGA (buradan sonra MEGA2),
Moskova'da ve Doğu Berlin'de başladı. Katıksız bir Sta-
linist üslupla, editörler Riazanov'un daha önceki çalış-
malarına, şanlı şehit atalarına, hiçbir göndermede
bulunmadılar. Her ne kadar Marx'ın metinlerinin edim-
sel editörlüğü epey titizce yapılmışsa da MECW ve di-
ğer benzeri edisyonlarda olduğu gibi, önsözlerin ve di-
potları dogmatik bir irası vardı.

Komünizmin 1989-1991'de dağılmasından sonra
MEGA2'nin finansmanı kesildi, ancak bugün, bir mü-
cadeleden sonra, Almanya ve Danimarka'daki kurum-
lardan yeni finansman sağlıyor. Finansman 1989 öncesin-
den de sınırlıyken ve edisyon az az geriye çekilir-
ken, editöryel kontrol başlıca Batılı Marx uzmanların-
dan bir gruba geçmiş durumda.

MEGA2, dördüncüsü Marx ve Engels'in okuma def-
terleri olmak üzere (6), dört dizi içeriyor.

Dizi 1. Yapıtlar, Makaleler ve Taslaklar. Şimdi plan-
landığına göre 32 cilt, 15 tanesi yayımlandı. Bu dizide
özellikle dikkat çeken Marx'ın 1844 *İnsancıl Deneme-
ler'*ini içeren Cilt 1/2'dir. Burada ilk kez, bu el yazmaların-
nın iki versiyonu yayımlanmıştır, bildiğimiz MEGA1
versiyonu, ve bir yeni versiyon, biçimde daha zahmetli
ama orijinale daha yakın. İlginç bir biçimde, yeni versiyonun
ilk 10 sayfasında, Marx aynı sayfada üç deneme-
yi, aynı dikey sütunlar içinde aynı anda yazıyor. Daha
sonra bizim bugün "Hegelci Diyalektüğün Eleştirisi" ola-
rak bildiğimiz şeyin en az iki bölümde kompozé edildi-
ğini görüyoruz, Feuerbach üzerine olan bölümle
Marx'ın Hegel'in *Fenomenoloji*'sindeki "hareket ettirici
ve yaratıcı ilke olarak negatif diyalektiği" övdüğü metin
(s.292).

Dizi II. Marx'ın Temel İktisat Yazıları. Şimdi 15 cilt
olarak planlanıyor, 10'u yayımlanmış durumda. Şimdi-
ye dek yayımlananlar *Kapital Cilt I*'in Marx veya En-
gels'in yayına hazırladığı tüm edisyonlarını içeriyor.
Özellikle burada önemli olan Cilt 11/10, Engels'in
1890'daki dördüncü Almanca edisyonunun bir yeni-
den baskısı, ancak Marx'ın hazırladığı Cilt I'in 1872-75
Fransızca edisyonundan alınmış çoğu yerleri çok çarpı-

cı olanı 60 sayfalık metni biraraya getiren önemli bir ek-
lemeyle. Bu materyali Engels Cilt I'e dahil etmemiştir, ve
Cilt I'in standart Almanca veya İngilizce edisyonlarında
da bugüne dek yer almamıştır.(7)

Dizi III. Yazışmalar. Şimdi 35 cilt planlanıyor,
1857'ye kadarki yılları kapsayan sekiz cilt yayımlandı.
MEGA2 Marx'a yazılmış mektupları da içerdiği için,
çok ilginç parçalara yer veriyor, Marx'ın 1841'deki Epi-
kür ve Demokritos üzerine doktora tezine başlarken
kullandığı Asikleus'un *Prometeus Bound*'undan bir
alıntı: "Bu kayanın hizmetçisi olmaksızın Zeus baba-
nın güvenilir oğlu olurum." (MECW 1, s.31) üzerinde
duran parça bunlardan biri. Tezi okuyan, Marx'ın arka-
daşı, Sol Hegelci, üniversitede okutmanlık yapan Ba-
uer, ona yazarak şöyle öğütler vermişti:

"Hiçbir koşulda Asikleus'un bu dizelerine ve felsefi
gelişmenin ötesine taşan her hangi bir şeyi tezine dahil
etmemelisin" (12 Nisan 1841 tarihli mektup). Bauer,
eğer Prometeus'un bu artık mehur dizelerini tezine da-
hil ederse Marx'ın hiçbir zaman üniversitede bir ko-
num elde edemeyeceğinden kaygılanıyordu. Ne yazık
ki Marx'ın yanıtı korunmamış, ama bu dizeler, bildiği-
miz gibi, tezdeki yerlerini koruyorlar.

Dizi IV. Okuma Defterleri. Şimdi 32 cilt olarak
planlanıyor, yedisi yayımlandı. Burada en heyecanlan-
dırıcı olanlar daha önce hiç yayımlanmamış defterler.
Her ne kadar Marx'ın Bakunin'in *Devlet ve Anarşi'si*
Üzerine Notlar'ı ve Adolph Wagner *Üzerine Notlar*
MECW'de yer aldıysa ve *Budunbilimsel Defterler, Hin-
distan Tarihi Üzerine Notlar 664-1858*, ve *Matematik*
Elyazmaları'nın bir kısmı ayrı ayrı yayımlandıysa da,
burada bizi bekleyen pek çok yeni keşif var.

Dizi IV'deki yeni materyalin içerdikleri bugün an-
cak arşivlerde Marx'ın çok zor okunan elyazısının üstesin-
den gelebileceklerce incelenebilirken, okuma def-
terlerinin başlıklarına bir göz attığımızda, öngümüzdeki
yıllarda çoğunun yayımlanacağını umut ettiğimiz, şu
başlıklar görüyoruz: (1) Java üzerine 1853 ve 1880-
81'deki notlar, (2) kadınların tarihi ve cins ilişkileri üze-
rine 1852-notları, (3) Rusya'da tarım artı Birleşik Dev-
letlerdeki ilkel çiftçilik üzerine 1870'ler ve 1880'lerden
pek çok not, (4) 1860'lardan İrlanda üzerine notlar, (5)
Roman ve Carolin dönemlerinde tarım üzerine notlar,
(6) kapsamlı bir dünya tarihi zamandizini. Bu materyal-
ler bir kez orijinal dillerinde yayımlandıktan sonra
(Marx'ın sonraki defterleri genelde İngilizce ve Alman-
ca'nın bir birleşimi) İngilizceye ve diğer dillere daha
kullanışlı edisyonlar halinde çevrilebilirler.

Marx'ın 900 sayfalık en eski zamanlardan kendi zan-
manına dek dünya çapında tarım ve ticaret tarihi üzeri-

ne 1846-47 defterlerini içeren Cilt IV/6 yayımlandı bile ve ayrıca yakında 1844 defterlerinin Cilt IV/3 olarak yayımlandığını görebileceğiz.

1920'lerden beri ilk kez, Marx'ı yapıtının bir büyük edisyonu Stalinizm'in himayesi dışında gerçekleştiriliyor. Raya Dunayevskaya bir keresinde Rusya'daki devlet-kapitalisti rejimin "Marx'ı kendi ideolojisinin sınırlarına hapsedmek" için harcadığı "inanılmaz zaman, enerji ve özen"e dikkat çekmişti. (8) Bu dönem artık kapandı, Marx'ın Onsekizinci Brumaire'de yazdığı gibi "tüm ölü kuşakların geleneği yaşayanların beyinlerinde bir kabus gibi ağırlık yapar" (MECW 11, s.103).

* Bu yazı Chicago'da yayımlanan *News & Letters* dergisinin Ocak-Şubat 1997 sayısından Türkçeleştirilmiştir.

** Kevin Anderson ayrıca *Lenin, Hegel ve Batı Marksizmi* kitabının yazarıdır.

DIPNOTLAR

1. Bu konuda biraz bilgi Hal Draper'in *Marx-Engels Register*'ına (Schocken, 1985) yaptığı eklemeye bulunabilir ve daha ayrıntılı bir yaklaşım da Maximilien Rubel tarafından kendi *Marx Oeuvres. Politique*.I edisyonunda "Avertissement" (Önsöz) içinde sunulmuştur (Paris:Gallimard, 1994).

2. Riazanov'un raporundan bu alıntılar pek çoğu Raya Dunayevskaya'da bulunabilir, *Roşa Luxemburg, Women's Liberation, and Marx's Philosophy of Revolution* (Humanities Press, 1982), s. 177-178. Almanca tam rapor için bkz. Riazanov'un "Neueste Mitteilun-gen ueber den literarischen Nachlass von Karl Marx und Friedrich Engels," *Archiv fuer die gescichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung*. Cilt II (1924), s. 385-400. Raya benim bildiğim kadarıyla Riazanov'un okuma defterleriyle ilgili tutumu hakkında yazan ve bu tutumu eleştiren ilk kişiydi. Raya'nın işaret ettiği gibi, Krader bile, kendi *Büdnbilimsel Defterler* edisyonunda, Riazanov'un okuma defterlerine karşı yok sayıcı tutumunu anmaktan kaçınmıştı.

3. Stalinist üslubuyla, bu 1968 edisyonu, Gumbel'i dahi anmamıştır. Bknz. Annette Vogt, "Emil Julius Gumbel (1891-1966): der erste Herausgeber der mathematischen Manuscripte von Karl Marx." *MEGA-Studien* No.2 (1995), s.26-41. Ayrıca bkz. R. Brokmeyer, F. Dimitryev, ve Raya Dunayevskaya, *The Fetish of High Tech and Marx's Unknown Mathematical Manuscripts* (Chicago: News and Letters, 1985).

4. Rubel ve Bracke-Desrousseaux, "L'Occident doit

yağmur damlaları bir senin mi alında çocuk
bir senin mi gözlerinde gidenlerin hüznü
bir sen mi çocuk ateşte oynayan
duraktaysan
issizliğin koynunda büyüyorsan
sonsuzluk dudaklarında
öylece bekliyorsan ürkekçe
çok uzaksa senden gelip geçenler
yanıyorsan ateşle
çığlıkların uzaklaşıyorsa sözlerinden
hep uzaklarsa anımsadığın
biliyorsan bir kurşunsa bitimi soluklarının
ve hala ateşe damarlarında yoğunlaşan
durup öylece izliyorsan yağışını yağmurun
bir senin mi yüreğinde sevgi çocuk
bir sen mi kaçışın günün
bir sana mı yönelik namlusu yalanın
durakta öylece kal çocuk
ateşle oyna ve yan
kurşunlar soluklarına yönelsin
kan çılınca yoğunlaşsın damarlarında
bir sen duyumsa alında yağmur damlalarını
bir sen tutul sele
ve farkına var yaşamın
yaşamak ölümle bütünleşmiş çılgin bir sevgidir
çünkü

Taner DEVİREN

a Marx et a Engels une édition monumentale de leurs oeuvres," *La Revue socialiste*, No.59, Haziran 1952, s. 13-114.

5. Bknz. *Le Monde des Livres*, 29 Eylül 1995, s. viii.

6- MEGA2'nin şu anki durumunun iyi bir özeti için bkz. Jacques Grandjonc ve Juergen Rojahn, "Aus der MEGA-Arbeit. Der Revidierte Plan der marx-Engels-Gesamtausgabe," *MEGA-Studien* No.2 (1995), s. 62-89. MEGA-Studien (c/o IISG, Cruquiusweg 31, 1019 AT Amsterdam), 1994'te kurulmuştur, MEGA'nın tarihinin ve geleceğinin tartışılmasına ayrılmış uluslararası çokdilli bir dergidir. MEGA hakkında tartışma ve enformasyon için bir başka platform da yıllık *Beiträge fuer Marx-Engels-Forschung* (c/o Rolf Hecker, Ribbecker Str. 3, 10315 Berlin).

7. Cilt II/10'un bir tartışılması için bkz. "On the Relevance of Marx's Capital: Why Isn't the Full Text as He Wrote It Unavailable?," *News & Letters*, Ekim 1992.

8. Dunayevskaya, *Marxism and Freedom, from 1776 until Today* (Bookman, 1958), s.63.

Türkçeleştiren/Süreyya Evren